

Предговор

Проблематика управљања предузећем у транзицији недовољно је обрађена у научној и стручној литератури. У том контексту, посебно је оскудан третман финансијског управљања.

Процес транзиције, односно трансформација предузећа код нас, из амбијента тзв. "договорене" економије у тржишни амбијент намеће потребу теоријског и методолошког истраживања и одређења промјена у управљању финансијама предузећа у транзицији.

Готово сва предузећа бивших социјалистичких земаља нашла су се у кризној ситуацији у периоду преласка из нетржишног у тржишни амбијент који подразумејева:

- приватна имовина је доминантна, а увећање имовине је основни мотив привређивања,
- слобода кретања и формирања цијена по тржишним критеријима: учинака, новца, капитала, девиза и рада,
- стално се развија тржишна утакмица, на тржишту остаје само оно што је курентно, што тржиште тражи и
- развијена је финансијска инфраструктура, укључујући и берзе ефеката,

Услови и ограничења транзиције предузећа из нетржишне у тржишну привреду у суштини обухватају:

Приватизацију. Промјена власништва над предузећем подразумејева да нови власници располажу капиталом и да предузеће, које је предмет продаје, има зарађивачку моћ и перспективу. Те обе претпоставке су проблематичне. Национални доходак по глави становника у свим бившим социјалистичким (нетржишним) привредама био је осјетно нижи од националног дохотка по глави становника развијених земаља. Тај јаз је, са распадом бивших социјалистичких земаља, и повећан .

Из те чињенице процес приватизације праћен је негативним импликацијама, односно ограничењима:

- са ниским националним дохотком по глави становника немогуће је значајније одложити њгову потрошњу и акумулирати у капитал који би се инвестирао у куповину предузећа,
- са опадањем националног дохотка по глави становника опада и домаћа тражња, што обара обим производње и зарађивачку моћ предузећа, услед негативног дејства фиксних трошкова на финансијски резултат при смањењу обима производње,

Ако се у наведеном има у виду и политичка нестабилност у бившим социјалистичким земљама, што повећава некомерцијалне ризике, није реално очекивати значајнији прилив страниог капитала, па је стога реалније очекивати да ће процес приватизације још потрајати.

Одговорност за стање и успјех предузећа. У развијеном свијету, по правилу, управљње предузећима је одвојено од власника. Али управа предузећа, на основу биланса, подноси рачун власницима предузећа о стању и успјеху предузећа, при чему независни ревизор гарантује да је биланс поштено и истинито сачињен. Опстанак управе предузећа зависи од тога у којој су мјери власници задовољни са стањем и успјехом предузећа. У свим социјалистичким земљама тога није било, јер није било власника. Али полагање рачуна о стању и успјеху предузећа не мора да подразумева да предузеће мора да буде у приватном власништву, напротив, довољно је да се зна титулар капитала и да биланс подлијеже независној ревизији.

Мотивисаност менаџмента. Без мотивације менаџмента у предузеће се не могу привући способни менаџери, нити се може развити инвентивност, креативност и одлучност менаџмента. Без тога нема ни опстанка, а камоли развоја и напретка предузећа. Тај мотивациони механизам, који је у развијеним земљама развијен готово до савршенства, у бившим социјалистичким земљама није уопште постојао, а у прелазном периоду тек су долазили до његове спознаје и само у ријетким приликама размишља се о његовој имплементацији код нас.

Правну регулативу. Привредно-правна регулатива у нашој земљи није изграђена примјерно тржишном амбијенту, а и када му је прилагођена, често је промјенљива. Такво стање не даје сигурност за доношење пословних одлука, а одлучивање је, заправо, управљање.

Изнијети услови и ограничења детерминишу могућност управљања финансијама предузећа у транзицији, којима је циљ опстати у процесу тих промјена, а потом наставити могући раст и развој. То међутим, подразумева стварање основних услова који ће то омогућити. Усвајајући да је опстанак, раст и развој предузећа у тржишном амбијенту условљен:

- курентношћу учинака,
- добрим кредитним бонитетом и
- способним менаџментом,

разложно их је прихватити као полазне услове чијем остварењу предузеће у транзицији мора да тежи. То значи да предузеће у транзицији мора тежити стварању и одржавању, на дужи рок, адекватног финансијског бонитета да би се финансијски одржало. При томе се мора паралелно ићи на курентност учинака, како у производном тако и у цијеновном смислу. Све то, истовремено, мора обезбиједити и реализовати способан менаџмент, па и финансијски менаџмент.

Контекст истраживања могућности стварања датих услова за предузећа која се трансформишу из нетржишног у тржишни привредни систем јасно се рефлектује у процесу финансијског управљања, у свим својим елементима изазваних процесом транзиције, подложен је битним промјенама, али и извјесним ограничењима.

Специфичност ограничења финансијског управљања, која су условљена промјенама привредног система и предузећа као његових привредних

самоћа усмјерених ка тржишном привредном систему, тржишној економији, у односу земљи односи се на следеће:

1. *неразвијеност финансијског тржишта*. Финансијско тржиште у РС је неразвијено из простог разлога што ту недостаје предмет трговања (новац, капитал, девизе), а тај недостатак је проузрокован малом одложеном потрошњом услед веома ниског дохотка по глави становника, који је код вежине становништва једва довољан за одржавање голе егзистенције.
2. *драстично смањени робни и новчани токови са другим земљама*. То практично обара обим пословања, а тиме и добитак, на једној, и онемогућује рационално управљање средствима, на другој страни.
3. *недостатак финансијске свијести*, проузроковано увријеженим мишљењем које је широко распрострањено: да финансијски бонитет предузећа није услов за његов опстанак, напредак и развој, па зато финансијско управљање нема третман онакав као што је то у развијеним земљама. Наиме, у развијеним земљама ниједна пословна одлука се, у принципу, не доноси ако није подржана од експерата за финансије, а код нас то мишљење деценијама није уважавано нити тражено.

Дакле, контекст садржаја датих разматрања преферира проблем рационалног и ефикасног управљања финансијама предузећа којима су у фокусу – стварање и одржавање финансијског бонитета.

Прихватањем ове полазне чињеничке поставке, без које предузеће не може опстати у тржишном амбијенту, логично се намеће у оштријој форми проблем финансијског управљања предузећем које је у транзицији. Другим ријечима, поставља се темељно питање *како управљати предузећем у транзицији да би са финансијске тачке гледишта преживјело тај прелазни период и стекло финансијски бонитет неопходан за улазак у тржишни амбијент и обезбједило свој опстанак, раст и развој*.

Тражење одговора на ово хипотетичко питање подразумијева ослањање на елементе који одређују суштину начина финансијског управљања примјереним тржишном амбијенту, али и начина његовог коришћења и прилагођавања специфичним условима управљања финансијама предузећа и преоријентација са доходовне на тржишну економију привређивања.

У том контексту, централна циљна усмјереност истраживања је у доказивању основне тезе да је стицање и одржавање финансијског бонитета основни услов за опстанак, раст и развој предузећа; он је у фокусу финансијског управљања предузећем, како у тржишној привреди, тако и услов опстанка предузећа у његовој транзицији из нетржишног у тржишни привредни систем